

Рекомендовано д. фарм. н., професором А. А. Котвіцькою

УДК 615.15:349.3

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ АПТЕЧНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

В. М. Толочко, Т. Ф. Музика, М. В. Зарічкова, О. М. Должнікова

Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету, м. Харків. E-mail: uef-ipksf@nuph.edu.ua

Проаналізовано основні законодавчо-нормативні акти, які регулюють соціальний захист працівників фармацевтичної галузі України, а саме чинні нормативні документи, які регламентують тривалість робочого часу, відпочинку, гарантії надання соціальної допомоги та оплати праці працівників аптечних закладів усіх форм власності. У межах розглянутих законодавчо-нормативних документів висвітлено норми робочого часу спеціалістів фармації, умови надання перерв, відпусток, нарахування заробітної плати в аптечних закладах. З'ясовано гарантії з боку держави щодо охорони праці в аптечних закладах, умов надання безпечних умов праці, необхідних для виконання роботи, спеціального одягу, харчування, отримання державного соціального страхування.

Ключові слова: фармацевтична галузь, аптечні заклади, спеціалісти фармації, соціальний захист, праця, відпочинок, охорона праці.

Постанова проблеми. У сучасних умовах відбувається всебічний процес реформування галузей народного господарства в економічному і культурному сенсі, адаптації до європейських стандартів, зокрема й реформування фармацевтичної галузі. Важливим фактором у цьому процесі є удосконалення та реформування соціальних засад під час розвитку технічного, технологічного оснащення процесів, зокрема дотримання норм праці, забезпечення питань охорони здоров'я, безпеки життя і навколишнього середовища в аптечних закладах. Актуальність цих питань підкреслюється тим, що працівники фармацевтичної галузі, як правило, застосовують у своїй роботі різноманітні хімічні реагенти, які можуть бути небезпечними для здоров'я людини, тобто

дотримання соціального захисту з питань норм тривалості робочого часу, надання перерв і відпусток тощо відповідно до чинного законодавства є гарантом збереження здоров'я працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення соціальних засад у системі охорони здоров'я, зокрема й у фармацевтичній галузі, завжди є актуальним і затребуваним для практичних працівників, представників громадських організацій, які представляють інтереси трудових колективів. Проблеми соціального характеру у фармації досліджувались А. А. Котвіцькою, В. М. Толочком, О. В. Посилкіною та іншими науковцями, але результати вивчення з питань удосконалення надання соціальних гарантій, пільг для окремих категорій працівників фармацевтичної галузі на сьогодні не висвітлені в повному обсязі.

Тому нами проведені дослідження, які підтверджують необхідність перегляду умов праці, відповідно змін і вимог до безпечних

В. М. Толочко – доктор фарм. наук, професор, завідувач кафедри управління та економіки фармації Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

умов праці, її оплати, надання соціальних гарантій тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Працівники фармацевтичної галузі в реальних умовах працюють на фармацевтичних підприємствах, в аптечних та інших закладах, де питання соціального захисту є загальними поряд з цим мають свої особливі потреби в соціальному захисті на кожному робочому місці. Враховуючи, що згрупування та виділення основних питань соціального захисту спеціалістів фармації не проводилось, вважаємо за необхідне виконати таке групування, яке дасть можливість спрощеного користування цими даними для аптечних закладів і для їх окремих працівників.

Нами проведено аналіз чинного законодавства з питань соціального захисту та групування законодавчо-нормативного регулювання найважливіших питань з трудових відносин працівників фармацевтичної галузі та виділенням їх особливостей саме для аптечних закладів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основним законом, який визнає права і обов'язки фармацевтичних працівників як громадян України, є Конституція України, в якій передбачено права громадян, за які держава покладає відповідальність на себе, також визначено обов'язки громадян перед державою, що повинні виконуватись як фізичними, так і юридичними особами [2].

Чинне законодавство регламентує тривалість робочого часу спеціалістів фармації, яка не може перевищувати 40 годин на тиждень [1]. Згідно з чинним законодавством для спеціалістів фармації може встановлюватись п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями.

В аптечних закладах, де за характером виробництва та умовами роботи запровадження п'ятиденного робочого тижня є недоцільним, встановлюється шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем.

В аптечних закладах, зупинення роботи яких неможливе через необхідність безперервного обслуговування населення, вихідні дні надаються в різні дні тижня по чергово кожній групі працівників згідно з графіком змінності.

Одне з головних прав громадянина на працю включає в себе тривалість робочого часу та право на відпочинок. Зокрема в закладах охорони здоров'я тривалість робочого часу регламентується наказом МОЗ України від 25.05.2006 р. № 319 «Про затвердження норм робочого часу для працівників закладів та установ охорони здоров'я». У цьому наказі передбачена тривалість робочого дня для усіх категорій, а саме для керівного складу, спеціалістів, які працюють у закладах охорони здоров'я різного профілю [4].

Для працівників аптечних закладів, а саме для провізорів, фармацевтів аптек, зайнятих тільки відпуском ліків та інших товарів аптечного асортименту, встановлено 40-годинний робочий тиждень.

У разі встановлення пільгового часу для працівників (36 годин на тиждень) є необхідність проведення атестації робочих місць і тільки на підставі її результатів вирішується тривалість робочого часу. Порядок проведення атестації робочих місць затверджено КМУ від 01.08.1992 р. № 442 «Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці». Основна мета атестації полягає у регулюванні відносин між власником або уповноваженим ним органом і працівниками, реалізації прав на здоров'я й безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільги та компенсації за роботу в несприятливих умовах [9].

Необхідно уточнити, що для спеціалістів аптечних закладів, які беруть участь у технологічному процесі чи працюють зі шкідливими для здоров'я речовинами, для отримання скороченого робочого часу необхідна атестація робочих місць. Тільки за результатами атестації можливе зменшене нормування робочого часу [9].

Слід зазначити, що низка професій і посад аптечних закладів має ненормований робочий день, який згідно з чинним законодавством додатково встановлюється колективним договором [6].

Згідно з Кодексом законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII із змінами і доповненнями (КЗпПУ) працівники фармацевтичної галузі повинні мати перерви, а напередодні вихідних і передсвяткових днів мати скорочений робочий день. Наприклад, напередодні вихідних днів три-

валість роботи при шестиденному робочому тижні не може перевищувати 5 годин [1]. Окрім цього, напередодні святкових і неробочих днів тривалість роботи працівників скорочується на одну годину як при п'ятиденному, так і при шестиденному робочому тижні за винятком випадків, визначених чинним законодавством.

Працівникам фармацевтичної галузі надається перерва для відпочинку і харчування тривалістю не більше двох годин. Перерва не включається в робочий час. Перерва для відпочинку і харчування має надаватись, як правило, через чотири години після початку роботи. Час початку і закінчення перерви встановлюється правилами внутрішнього трудового розпорядку.

У тих аптечних закладах, де через умови виробництва перерву встановити неможливо, працівникові має бути надана можливість прийому їжі протягом робочого часу. Перелік таких робіт, порядок і місце прийому їжі встановлюються адміністрацією за погодженням з профспілками чи іншими громадськими організаціями.

Багато аптечних закладів працює цілодобово, тому є навантаження на працівників у нічний час. При роботі в нічний час встановлена тривалість роботи (зміни) скорочується на одну годину. Це правило не поширюється на працівників, для яких уже передбачено скорочення робочого часу. Нічним вважається час з 22 години вечора до 6 години ранку [1].

Як і всі громадяни України, працівники фармацевтичної галузі мають право на відпустки. Чинним законодавством встановлюються державні гарантії права на відпустки, визначаються умови, тривалість і порядок надання їх працівникам для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей, задоволення власних життєво важливих потреб та інтересів, всебічного розвитку особи.

Основним документом, який регулює надання відпусток є Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 р. № 504/96 зі змінами та доповненнями. Відпустки розподіляють на щорічні, творчі, соціальні, без збереження заробітної плати тощо.

Тривалість відпустки залежить від характеру роботи, але щорічна основна від-

пустка надається працівникам тривалістю не менше 24 календарних днів за відпрацьований робочий рік, працівникам віком до вісімнадцяти років надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день.

Працівникам аптечних закладів за особливий характер праці, що пов'язано з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням, за ненормований робочий день згідно із законодавством надається додаткова відпустка тривалістю 7 днів (постанова КМУ від 17.11.1997 р. № 1290 «Про затвердження списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад працівників, зайнятість в яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці»).

Чинним законодавством України передбачено, що за умови страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності надаються такі види матеріального забезпечення та соціальних послуг: допомога при тимчасовій непрацездатності, вагітності та пологах.

Важливим є регулювання трудових відносин усіх працівників, також і працівників фармацевтичної галузі. Основною частиною КЗпПУ є трудовий договір. Трудовий договір є угодою між керівництвом аптечного закладу, з яким працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а керівництвом аптечного закладу зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Трудовий договір може бути безстроковим, на певний строк, на час виконання певної роботи. Особливою формою трудового договору є контракт, сфера застосування контракту визначається законами України [1].

Необхідно відзначити, що переведення на іншу роботу на тому самому підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість допускається тільки за згодою пра-

цівника, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством.

Також законодавством передбачається розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу за згодою з профспілками чи іншими громадськими організаціями чи без такої згоди.

Питання державного і договірної регулювання оплати праці, прав працівників на оплату праці та їх захисту визначається КЗпПУ, Законом України «Про оплату праці» та іншими нормативно-правовими актами.

Працівники фармацевтичної галузі отримують оплату своєї праці у вигляді заробітної плати. Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу [7]. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується. Але законодавчо встановлено розмір мінімальної заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці. Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств, установ, організацій усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб. Усі розрахунки заробітної плати спеціалістам фармації прив'язуються до розміру мінімальної заробітної плати.

Заробітна плата виплачується працівникам регулярно в робочі дні у терміни, встановлені колективним договором або нормативним актом роботодавця, але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів, і не пізніше семи днів після закінчення періоду, за який здійснюється виплата [1].

Окремо звертаємо увагу на те, що документом, в якому визначаються основні соціальні гарантії працівників і представників керівництва установ, організацій, є колективний договір. Він укладається на осно-

ві чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин й узгодження інтересів трудящих, власників та уповноважених ними органів. Колективний договір укладається в аптечних закладах, які використовують найману працю і мають права юридичної особи незалежно від форм власності і господарювання [6].

Однією із суттєвих умов соціального захисту працівників фармацевтичної галузі є створення безпечних і нешкідливих умов праці.

Забезпечення таких умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган. Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови мають відповідати вимогам нормативних актів про охорону праці [8]. Законодавчо питання охорони праці регулюються КЗпПУ, Законом України «Про охорону праці», іншими законодавчими актами.

До підприємств, на яких видається спеціальний одяг, належать аптечні заклади. У ст. 164. КЗпПУ зазначено, що на роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці, а також на роботах, пов'язаних із забрудненням або здійснюваних у несприятливих температурних умовах, працівникам видаються безоплатно за встановленими нормами спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту [1, 7]. Власник або уповноважений ним орган повинен компенсувати працівникові витрати на придбання спецодягу та інших засобів індивідуального захисту, якщо встановлений нормами строк видачі цих засобів порушено і працівник був змушений придбати їх за власні кошти.

Згідно з чинним законодавством України працівники аптечних закладів належать до категорії професій, які обов'язково повинні проходити медичні огляди з метою профілактики професійних захворювань і дотримання санітарно-гігієнічних норм [5]. За порушення санітарного законодавства передбачена відповідальність: дисциплінар-

на, адміністративна, цивільно-правова та кримінальна.

Відповідно до порядку, визначеному постановою КМУ від 23 травня 2001 р. № 559, і наказу МОЗ України від 21.05.2007 р. № 246 проводяться обов'язкові попередні (до прийняття на роботу) та періодичні обов'язкові профілактичні медичні огляди (працівників окремих професій, зокрема працівників аптечних закладів) за рахунок роботодавців. Для таких оглядів видається особиста медична книжка працівників для проходження медичного огляду, яка може зберігатись як у роботодавця, так і працівника.

Усі працівники аптечних закладів, які працюють за трудовим договором незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання або у фізичної особи, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню. Усі види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням працівникам, а інколи і членам їх сімей, умови їх надання та розміри визначаються законами України з окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування, іншими нормативно-правовими актами, які містять норми щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування [3].

Висновки

З метою виділення основних положень законодавчо-нормативного регулювання соціального захисту працівників фармацевтичної галузі України вивчено, проаналізовано та згруповано чинні нормативні документи, які регламентують права і обов'язки працівників аптечних закладів.

У межах розглянутих документів висвітлено норми робочого часу, надання можливості для відпочинку, гарантії виплати заробітної плати, отримання соціальної допомоги. З'ясовано умови надання безпечних умов праці, спеціального одягу, харчування, отримання державного соціального страхування.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 р. № 322-VIII. Із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

2. Конституція України від 28.06.1996 р. – V-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XI. Із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46-47. – Ст. 403.
4. Про затвердження переліку виробництв, цехів, професій і посад із шкідливими умовами праці, робота яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2001 р. № 163. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/163-2001-%D0%BF>
5. Про затвердження переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, порядку проведення цих оглядів та видачі особистих медичних книжок [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2001 р. № 559. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/559-2001-%D0%BF>
6. Про колективні договори і угоди [Електронний ресурс] : закон України від 01.07.1993 р. № 3356-XII. Із змінами і доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>
7. Про оплату праці [Електронний ресурс] : закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. Із змінами і доповненнями. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
8. Про охорону праці [Електронний ресурс] : закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
9. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.1992 р. № 442. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF>

REFERENCES

1. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy of 10.12.71, № 322-VIII. Iz zminamy i do-

- povneniamy. Available from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
2. Konstytutsiia Ukrainy of 28.06.1996. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy.1996;30: article 141.
 3. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia vid neshchasnoho vypadku na vyrobnytstvi ta profesiinoho zakhvoriuvannia, yaki sprychynily vtratu pratsezdatsnosti: zakon Ukrainy of 23.09.1999, № 1105-XI. Iz zminamy i dopovnenniamy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy.1999; 46-47: article 403.
 4. Pro zatverdzhennia pereliku vyrobnytstv, tsekhiv, profesii i posad iz shkidlyvymy umovamy pratsi, robota yakykh daie pravo na skorocheniu tryvalist robochoho tyzhnia : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy of 21.02.2001, № 163. Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/163-2001-%D0%BF>
 5. Pro zatverdzhennia pereliku profesii, vyrobnytstv ta orhanizatsii, pratsivnyky yakykh pidliahaiut oboviazkovym profilaktychnym medychnym ohliadam, poriadku provedennia tsykh ohliadiv ta vydachi osobystykh medychnykh knyzhok : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy of 23.05.2001, № 559. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/559-2001-%D0%BF>
 6. Pro kolektyvni dohovory i uhody: zakon Ukrainy of 01.07.1993, № 3356-XII. Iz zminamy i dopovnenniamy. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3356-12>
 7. Pro oplatu pratsi: zakon Ukrainy of 24.03.1995, № 108/95-VR. Iz zminamy i dopovnenniamy. Available from: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>
 8. Pro okhoronu pratsi : zakon Ukrainy of 14.10.1992, № 2694-XII. Available from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
 9. Pro Poriadok provedennia atestatsii robochykh mist za umovamy pratsi : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy of 01.08.1992, № 442. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-92-%D0%BF>

УДК 615. 15:349.3

АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬНО-НОРМАТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ РАБОТНИКОВ АПТЕЧНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ УКРАИНЫ

В. М. Толочко, Т. Ф. Музыка, М. В. Заричковская, О. Н. Должникова

Проанализированы основные положения законодательно-нормативного регулирования социальной защиты работников фармацевтической отрасли Украины, а именно действующие нормативные документы, которые регламентируют продолжительность рабочего времени, отдыха, гарантии предоставления социальной помощи и оплаты труда работников аптечных учреждений. В рамках рассмотренных документов освещены нормы рабочего времени, условия предоставления перерывов, отпусков, заработной платы. Выявлены государственные гарантии по охране труда, предоставлению безопасных условий труда, которые необходимы для выполнения работ, специальной одежды, питания.

Ключевые слова: фармацевтическая отрасль, аптечные учреждения, специалисты фармации, социальная защита, труд, отдых, охрана труда.

UDC 615. 15:349.3

ANALYSIS OF LEGISLATIVE AND NORMATIVE REGULATION OF THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM OF PHARMACY EMPLOYEES IN UKRAINE

V. M. Tolochko, T. F. Muzika, M. V. Zarichkova, O. M. Dolgnikova

The article analyzes the basic provisions of legislative and normative regulation of the social protection of pharmacy employees in Ukraine, namely the current normative document, which regulate duration of working time, vacation, guarantees of social assistance and payment for the labour of employees of pharmaceutical institutions. Within the documents reviewed the norms of working time, conditions for providing breaks, granting vacations, as well as salaries are discussed. The state guarantees for protection of occupational safety, safe working conditions required to perform the work, special clothes and food have been specified.

Key words: pharmaceutical industry, pharmacies, specialists in pharmacy, social protection, job, recreation, occupational safety.